

Rättvisa igår: Benjamin Ferencz

Efter andra världskrigets slut ställdes ledande nazister inför rätta i Nürnberg i Tyskland.

Benjamin B. Ferencz var 27 år och det här var hans första uppdrag som åklagare.

förintelselägren.

– Jag tror att jag har grävt upp fler massgravar med mina egna händer än någon annan levande människa idag, säger han idag, 87 år gammal.

Det som gjorde djupast intryck på Benjamin var att de åtalade nazisterna inte visade någon ånger. Ledarna tyckte att de hade gjort rätt och soldaterna menade att de bara hade lytt order. Benjamin frågade en av generalerna varför de dödade barn.

Generalen svarade att ”om vi dödade deras föräldrar skulle ju barnen växa upp och bli fiender till Tyskland.” Men varför dödade ni zigenarna? Svaret blev: ”Ingen litade på zigenarna så vi var tvungna att döda zigenarna också”. Dessa argument för att döda miljon-tals människor fick mig att

rysa. Det gör mig iskall än idag, säger Benjamin.

En annan åtalad var SS-kommandant för en avdelning som hade mördat 90 000 människor.

– Men han var också fembarnsfar, en ung man som såg trevlig ut, minns Benjamin. Vi vill gärna att ondskan skall vara tydlig, att de som begått brott mot mänskligheten ska avvika från oss andra. Men så är det inte.

Sedan rättegången har Benjamin ägna hela sitt liv åt att arbeta för fred. Nürnberg fick honom att inse att om inte världen satsade på effektiva internationella lagar, skulle den grymhet som gjorde Förintelsen möjlig, en dag kunna förintenta hela mänskligheten.

– En av Nürnbergs viktigaste lärdomar var att de som planerar och utför ett anfalls- krig alltid måste dömas i domstol. Det andra vi lärde oss var att brott mot mänskligheten... såsom folkmord... är så fruktansvärt att hela världen har

rätt att stoppa dem. Aldrig mer skulle vi tillåta sådana brott att begås. Tyvärr vet vi alla att det inte har fungerat fullt ut.

Benjamin tycker trots allt att mycket har förbättrats. Han blev väldigt glad över FN:s beslut att inrätta den internationella brottmålsdomstolen ICC.

– Det är en stor och historisk bedrift, säger han. I dag har vi en deklaration för mänskliga rättigheter och en internationell domstol för att åtala krigs-förbrytare. Vi har lagar, domstolar och militära åtgärder till hjälp för att motarbeta brott mot mänskligheten. Nå, det fungerar inte alltid perfekt, men det är så mycket mer än vi hade för femtio år sedan.

Benjamin har inte gett upp kampen för en bättre värld.

– Om du tror att en mänskligare värld är möjlig... då måste du vara med i kampen. Skriv ett brev till landets ledare. Prata med din granne. Prata med dina vänner. Tala med dina fiender... Gör vad du kan. Det är vad jag försöker göra...

Rättvisa idag: Luis M. Ocampo

Luis Moreno Ocampo från Argentina är chefs-åklagare vid den Internationella brottmålsdomstolen (ICC) – en unik internationell domstol som inrättades av FN 2002.

mot mänskligheten.

– Jag hoppas att de hemskheter som mänskligheten fick utstå under 1900-talet kan fungera som en smärtsam läxa för oss alla. Jag önskar också att den Internationella brottmålsdomstolen kommer att kunna förhindra att liknande grymheter händer igen, säger Luis.

Under mitten av 1980-talet arbetade Luis med en rättegång mot den före detta militärregimen i Argentina. Under deras ledning mördades och ”försvann” över 30 000 människor. När ledarna åtalades och ställdes till svars hjälpte det många släktingar och vänner att läka sår och leva vidare.

– Det som hände i Argentina har på sätt och vis fått mig att känna hopp och optimism. Argentina är ett kaotiskt land

med problem, men diktaturen är borta... Jag vet att en rättegång kan vara till stor hjälp och därför tror jag att en domstol som ICC kan vara till stor nytta.

Luis tror att man kan lära av historien och att man kan dra både positiva och negativa lärdomar: hur man dödar mer effektivt men också hur man får stopp på dödandet. Det är en ständig kamp mellan de två sidorna.

Nu planerar ICC sina första rättsprocesser mot krigsherrar i Uganda och Demokratiska Republiken Kongo. Där har lokala militära grupper mördat lokalbefolkning och rövat bort barn för att göra dem till soldater och sexslavar.

ICC och Luis har också fått i uppdrag av FN:s säkerhetsråd att undersöka vad som händer i Darfur i Sudan, som av många anser är ett pågående folkmord. Om ICC kan åtala de ansvariga i Sudan kommer minst två personer kunna gripas som är anklagade för bland annat massmord, våldtäkter och tor-

tyr av oskyldiga människor.

– ICC är olik alla andra domstolar eftersom den inte hör hemma i något speciellt land. Vi arbetar med ett globalt perspektiv, baserat på samverkan med många länder. Vi kan bara lyckas med samarbetet om vi gör ett bra jobb. Om vi kan utreda hemskheterna i Kongo och Uganda på ett effektivt och bra sätt, så hjälper vi och uppmuntrar ledarna i de länderna. Vi måste lyckas för att få det stöd vi behöver. Vi får inte ge upp.

Trots att Luis ständigt får rapporter om förskräckliga brott mot mänskligheten, tror han fortfarande på människans goda vilja och rättskänsla. Och han är övertygad om att nyckeln till demokrati i Argentina var att de militära ledarna blev straffade.

– Jag var en liten bricka i det spelet och blev fascinerad av arbetet. Nu har jag fått förmånen att vara en pusselbit i kampen för den globala rättvisan. För mig är det världens viktigaste jobb. Min uppgift är att göra mitt arbete och visa att ICC hjälper människor. Om vi inte kan skydda varenda persons rättigheter, i varje land på jorden, så kommer det snart inte finnas någon säker plats att fly till i världen.

RÄTTVISA: IGÅR

Ända sedan andra världskriget har FN diskuterat möjligheten att inrätta en permanent internationell brottmålsdomstol för krigsförbrytelser, brott mot mänskligheten och folkmord. Målet var att kunna åtala inte bara stater utan också individer som har gjort förskräckliga grymheter mot andra människor. Ingen skulle kunna gömma sig bakom ursäkten ”jag lydde bara order”. Man ville göra tydligt att alla har ett personligt ansvar. Visserligen åtalades ledande nazister efter Andra Världskriget, men inte i en internationell domstol. Det var de segrande nationerna, USA, Storbritannien och Frankrike och Sovjetunionen, som skötte rättegången.

Under tiden har tillfälliga internationella FN-domstolar upprättats för att åtala krigsförbrytare i forna Jugoslavien och Rwanda.

RÄTTVISA: IDAG

Efter mer än 50 års diskussioner enades FN:s generalförsamling änliggen om att inrätta en internationell domstol kallad ICC (International Criminal Court) i juli 1998. Den första juli 2002 trädde domstolens stadgar i kraft och 60 länder valde att acceptera dessa. Därmed gavs staterna ICC rätten att ställa

deras invånare inför rätta för krigsförbrytelser, brott mot mänskligheten och folkmord.

ICC är en internationell, självständig domstol. Den beskriver sig själv som »sista utvägen«. ICC ska bara åtala dem som anklagas för de absolut allvarligaste brotten såsom brott mot mänskligheten och folkmord. ICC ska även kunna ingripa för att stoppa pågående förbrytelser. Den ersätter inte nationella domstolar, utan går in när ett lands eget rättssystem inte räcker till. En regering kanske inte har resurserna eller ens viljan att väcka åtal mot sina egna medborgare, särskilt om de är mäktiga politiska ledare. ICC åtalar individer, inte stater. Det är de ytterst ansvariga som ska ställas till svars, exempelvis militära och politiska ledare.

En permanent domstol som kan åtala individer för världens mest allvarliga brott anses vara mer kraftfull och effektiv än de tidigare tillfälliga internationella domstolarna. ICC kan handla snabbt och förhoppningsvis begränsa omfattningen och varaktigheten av våld och mord. Bara att domstolen finns till har antagligen en avskräckande verkan.

Internationella brottmålsdomstolen har 18 internationella domare. Det finns också ett antal åklagare och utredare som

arbetar vid domstolen. Endast brott som begåtts efter den 1 juli 2002 kan tas upp av ICC. Domstolen högkvarter finns i Haag i Nederländerna, men rättegångarna kan hållas var som helst i världen.

RÄTTVISA: IMORGON

ICC har varit omdiskuterad sedan den bildades. Inte minst finns olika åsikter om vilka fall och vilken typ av brott man ska ta upp. En del stater har till exempel velat ta upp terrorism och drogsmuggling.

Tyvärr försvagas ICC:s handlingskraft av att flera viktiga stater ännu inte har bestämt sig för att delta i arbetet. Ett 40-tal länder har skrivit under men ännu inte lovat följa överenskommelsen. USA har inte accepterat domstolens stadgar, vilket betyder att ICC inte får den tyngd den annars skulle kunna ha. Många tror och hoppas att USA och andra länder kommer att ändra sig med tiden. Andra menar att de stater som motsätter sig ICC är de som oftast själva begår grova brott mot mänskligheten.

Benjamin Ferencz är intervjuad av Carmilla Floyd. Luis Moreno Ocampo är intervjuad av Eva Fried. Den längre originalintervjun hittar du i boken *Beyond the 'never agains'*.

DISKUTERA

- ▶ Jämför Benjamins och Luis berättelser. Vilka är de viktigaste skillnaderna i deras möjligheter att åtala och döma ansvariga ledare?
- ▶ Vad är fördelarna och nackdelarna med att använda en internationell brottsdomstol istället för en stats nationella rättssystem?
- ▶ Vilka kan skälen vara till varför en stats nationella rättssystem inte kan eller vill åtala exempelvis politiska ledare för brott mot mänskligheten?
- ▶ Varför är det viktigt att enskilda ansvariga ledare ställs till svars?

UNDERSÖK/TA REDA PÅ

1. Har Sverige ratificerat (lovat att följa) ICC:s stadga?
2. Hur många länder totalt har lovat att följa ICC-stadgan?
3. På vilka grunder kan individer åtalas av ICC?
4. ICC planerar bland annat att åtala ledare för LRA (Lord's resistance Army) i Uganda. Leta information om ett barn eller en ung person som drabbats av LRA. Skriv en kort berättelse/artikel om honom eller henne.

MER INFORMATION

Sök information på biblioteket eller på internet. Du kan också kontakta organisationer som arbetar med internationell rättvisa i världen och i Sverige. På: www.levandehistoria.se/mr

hittar du MR-förklaringen i sin helhet och en tipskatalog med länkar till informationsajter och organisationer som arbetar med MR-frågor. Sök efter information om ICC, internationell rätt och

mänskliga rättigheter på exempelvis:
www.icc-cpi.int
www.sfn.se
www.manskligarattigheter.se
www.hrw.org